

Bernhard von Waging verfasst Klagelieder (trene) über die misslungene Reform des Klosters St. Georgenberg und sendet sie an NvK. Er berichtet über die erfolglosen Reformbemühungen und beklagt sich über die fehlende Unterstützung des NvK bei der angeordneten Visitation. NvK solle den Abt von St. Georgenberg und die Äbtissin von Sonnenburg unverzüglich absetzen.

Kopie (gleichzeitig): MÜNCHEN, StB, Clm 19697 f. 60^r-61^r.

Druck und deutsche Übersetzung: Baum/Rauter, *Klagelieder 489-492 (= BR)*.

Erw.: Vansteenberghe, *Autour 137 Anm. 2*; Redlich, *Tegernsee 103*; Gismann, *Beziehungen 607*; Baum, *Nikolaus Cusanus in Tirol 147f*; Treusch, *Bernhard von Waging 52*; Rinser, *Tegernseer Kosmos 208*.

Die Klagelieder (hier: trene, eigentlich: threni, griech. thrénoi) scheinen in diesem Kontext, der Ordensreform, einzigartig zu sein.²⁾ Am Modell der Klagelieder des Jeremias orientiert, stellen sie, formal in einem Patchwork von Bibelzitaten und -zitatallusionen, Ausrufen (ve, ve; o, o), rhetorischen Fragen und zahlreichen Gott in den Mund gelegten Sentenzen eine Kritik mit karikierendem Einschlag (imputaciones cum lamentacionibus; Nr. 3930 Z. 8) am Dargestellten (hier: der erfolglosen Reform des Benediktinerklosters St. Georgenberg) dar. Sie richtet sich gegen verschiedene Beteiligte und verschont auch NvK nicht. NvK habe die beiden Tegernseer Mönche bei der Visitation im Stich gelassen und habe außerdem den ehrwürdigen Abt Kaspar Aindorffer unter Druck gesetzt, an der Visitation teilzunehmen, obwohl dieser sehr krank sei.

Offenbar vertrieb sich Bernhard von Waging damit die Zeit des frustrierenden Wartens (s. aber Nr. 3930 Z. 3f.). Als literarisches Werk will er es jedoch vom Empfänger (NvK) erstgenommen wissen. Als die erste Kopie NvK offenbar nicht erreichte, schickte Bernhard eine zweite an ihn (s. Nr. 3930).

Trene in excidium, deiectionem, eversionem desolacionemque Montis Sancti Georii atque scelestorum inhabitancium in eo.

,Fili hominis‘, hic dicit dominus, „assumere‘ tibi ,lamentum“³⁾ et ve, onus pontificis ecclesie Brixinensis: Quid est, o dominator domine, in quo clamamus, pater reverendissime, cardinalis et presul predigne,
5 quid est, quod in monte sub tui regiminis cura fiunt sclera tam multa, ubi contra insontes blasphemorum prevalent consilia iniqua? Quid est, quod vinea mea in ipso monte dudum honorifice erecta, olim singulariter electa⁴⁾, Benedicti regula et dogmate rigata eiusque meritis et ope defensata, nunc penitus neglecta, deiecta et desolata sceleratorum est facta spelunca⁵⁾ Ideo hec dicit dominus: „Fili hominis, loquere⁶⁾ ad primatem ecclesie Brixinensis ,et dices: Nonne custodem te posui et vinitorem super
10 vineam meam⁷⁾, ut destruas, evellas et plantes atque vindemias ad perdendum uvas, que tantum apparent et numquam maturescunt neque fructificant?⁸⁾ Ut quid pauperes cum Conrado⁹⁾ Bernardum¹⁰⁾ filios tibi per omnia obedientes teque videre et audire cupientes frustra fatigando inter montissimas Alpes ursis catulisque leonum et beluis rabidis perdendos exponere voluisti et eis tuam desideratam presenciam atque necessariam assistenciam subtraxisti? Numquid a dextris eorum leena cum leonibus¹¹⁾ et pardis a

¹⁾ Trene: Threne BR. 3 hic: tibi BR. 4 predigne: perdigne BR. 5 blasphemorum: fehlt BR. 6 prevalent: prevalent BR. 10 uvas: unas BR. | tantum: tum BR. 12 ursis: ursibus BR.

¹⁾ *Terminus ante quem ist das erste Begleitschreiben Bernhards an NvK; Nr. 3924.*

²⁾ *Zur Gattung vgl. G. Bernt, Art. Planctus, in: LexMA 6 (1993) 219ff.*

³⁾ *Vgl. Ez 27,2.*

⁴⁾ *Vgl. Jer. 2,21.*

⁵⁾ *Vgl. Jer. 7,11.*

⁶⁾ *Ez 33,2.*

⁷⁾ *Vgl. Hld. 1,6.*

⁸⁾ *Vgl. Gen. 40,10.*

⁹⁾ *Konrad von Geisenfeld (?).*

¹⁰⁾ *Bernhard von Waging, der Verfasser, selbst.*

¹¹⁾ *Vgl. Gen. 49,9.*

sinistris parati ad devorandum¹²⁾) Num inter scorpiones biduo commorati sunt¹³⁾) Quare eis imponere 15
 voluisti? Et quis eis manus porrexit aut consolatus est nisi dilectus meus fidelis vicarius tuus?¹⁴⁾ Preterea
 hec dicit dominus: Quid peccavit servus meus, filius tuus abbas in Tegersee¹⁵⁾), quod cor et animam eius
 auferre nitus es? Nonne tuis iussibus et mandatis semper parere paratus est? Et quia personaliter legitime
 impeditus venire nequivit, eum cum altero, quos sicut animam suam diligit, pro se mittere decrevit¹⁶⁾,
 quorum tamen absencia vel ad modicum temporis sibi plurimum est molesta? Et tu, o abba, quid est, 20
 quod fecisti? Nam plus appreciaris Brixinensem episcopum quam unicum cor tuum? Sed forsitan iuste,
 quia tunc taliter inspiravi te. Verumtamen si non attentius pro eis adorasses, quos miseras, me, ipsi salvi
 non redissent ad te. Et nunc hec dicit dominus: Fili hominis, assume tibi parabolam et dices ad patrem
 dignissimum, quod veneraris digne dominum tuum. Ipse mihi servus fidelis. Ego dominus usque ad
 tempus miserans et parcens. Ego iudex et vindicta ulcionem in tempore retribuens¹⁷⁾, tu autem contem- 25
 tum meum, ymmo et tuum dissimulas usque adhuc, quin eciam fratrum de Tegrinsee filiorum tibi
 devotorum causam negligis ac perversorum iniusticias atque blasphemias male pacienter perfers?
 Forsitan times eos, qui illustres aut generosi vocantur. ,Ne formides a facie eorum.¹⁸⁾ Ego dominus,
 protector tuus, tecum ero in omnibus¹⁹⁾, ad que progrederis in nomine meo. Non te desero nec recedam
 a latere tuo. Ne ergo propitieris impietatibus impiorum neque inducias des poscentibus, quippe obstinati 30
 sunt in maliciis suis et festinant descendere in infernum viventes.²⁰⁾ Non accipias personam contra me.²¹⁾
 Ego dominus visitavi vineam istam montanam iam annis plurimis.²²⁾ Expectans expectavi, querens
 fructum ex ea, sed minime inveni. Quod si quidam fortassis dixerat: Sine, fodiamus et hoc anno fossas et
 stercora mittamus in eam, sarta tecta quoque domus reficiemus ac domatibus preerimus, ne ymbribus
 absumantur, si forte adhuc isto anno in melius profecerit et non penitus excidatur. Hec dicit dominus: 35
 Ne audias voces eorum. Ego enim projeci vineam hanc cum cultoribus suis. Abalienati sunt a me et ego
 despexi eos. Non propiciabor neque miserebor amplius. Eradicetur ergo funditus et non relinquatur
 semen in ea, non propago, non palmes nec vitis, evertatur penitus fiatque plantacio nova et secunda,
 quam ego ipse rigabo de altissimo solio meo. Sed et hec dicit dominus: Caput ipsius vinee, quia vacuum
 et inane, quantocius succide²³⁾, eice et everte nec ad momentum vivere sine. Eice quam cito, ,ut quid 40
 eciam terram occupat²⁴⁾ et ipsam vineam tam diu contaminat atque prophanat. Per tuam autem indu-
 striam cultorem alium ponam ydoneum et iustum, qui suis temporibus fructum reddat desideratum.

Insuper hec dicit, qui tenet stellas septem in dextera sua²⁵⁾, qui ambulat in medio septem candelabro-
 rum aureorum²⁶⁾: Loquere ad angelum Brixensis ecclesie, nam et ipse dignanter audiet te dicesque, hec
 dicit primus et novissimus. Novi opera tua: caritatem, fidem, pacienciam, ministerium et laborem tuum, 45
 et complaceo in te. Esto fidelis et certa pro fide mea et pro religionis observancia usque ad mortem, non
 parces corpori nec rebus. Non sustinebis eorum, qui cucullati vel tonsorati sunt, opera nephanda nec

26 quin: qui BR. 28 generosi: gratiosi BR. | Ne formides: Reformides BR. 34 domus: domos BR.
 41 contaminat – prophanat: contaminatam atque profanatam BR. 45 Novi: nomina BR. 46 mea: unica
 BR. 47 parces: parcens BR.

12) *Vgl. Hiob 4,10.*

13) *Vgl. Ez 2,6.*

14) *Michael von Natz.*

15) *Kaspar Aindorffer.*

16) *Bernhard von Waging selbst.*

17) *Vgl. Deut. 32,35.*

18) *Jer. 1,17.*

19) *Vgl. Jos. 1,9.*

20) *Vgl. Num. 16,30 und 33.*

21) *Vgl. Deut. 1,17.*

22) *Vgl. Lk. 13,7-9.*

23) *Vgl. Lk. 13,9.*

24) *Lk. 13,7.*

25) *Vgl. Apok. 1,17.*

26) *Vgl. Apok. 1,20.*

eos, qui ,sinagoga sunt Sathan²⁷⁾, tecum sinas aliquatenus habitare. Sed et Jezabel²⁸⁾ utramque cicius
50 ecere stude. Seducunt enim et trahunt post se animas in perditionem. Est una in monte, de quo nunc
sermo, bestia horrenda. Est in monte altero Jezabel altera²⁹⁾, fortasse crudelior belua. Verumtamen
utraque interfectorum animarum. Eya ergo, eiciantur pariter, proscribantur et procul pellantur a terminis
tuis, sed et semen Jezabelis in Sonnenburg, quod nunc est, non fructificabit in perpetuum. Igitur eo
deleto vel amoto oportet spargere novum. Valeret semen virile sanum et purum vel eciam permodice
viciatum plus quam muliebre eciam omnino depuratum. Nempe ,melior est iniqitas viri“, qui tamen vir
55 est, ,quam benefaciens mulier³⁰⁾ Age viriliter et ne remissus esto in his, que iussero tibi, neque sermones
meos hos proieceris. Alioquin vivo ego, dicit dominus, ,movebo candelabrum tuum de loco suo³¹⁾ et
,delebo nomen tuum³²⁾ a facie terre. Ayt dominus omnipotens.

Onus abbatis montis sancti Georii et suorum complicum

Hec dicit dominus pro eo quod de domo tua ,exiit radix peccatrix³³⁾, ut vicinos tuos fratres de
60 Tegernsee ad te pacifice venientes, pro tua quoque salute zelantes, non solum per te, quia ignarus et
advena in terra, sed pravorum suggestione contempsisti eosque confusibiliter a te eieisti, tuam tuorumque
salutem parvipendens, tuo dignissimo pastori et presuli inobediens eiusque legatorum piis monitis et
hortaminibus, minis et terroribus audacter cum tuis contumax et proterviens restitisti, in tua quoque
obstinacia et rebellione induratus persististi. Propterea hec dicit dominus: Non auferetur dedecus et
65 infamia de domo tua neque ignominia subditorum tuorum abolebitur in sempiternum, qui tecum in
eadem dampcione contemptores obstinati perdurant, quorum tu sicut es predecessor in criminis, ita
et eris in penis Yehenne. Sed et hec dicit dominus: Quia sic facere non timuisti, sed frontem meretricis
impudenter induisti nec vel modicum erubescere voluisti, inducam malum super te et super domum
tuam, cui nunc male prees. Sterilis erit tibi in perpetuum nec semen ex ea accipies, nisi forte semen
70 pessime tue Jezabel, quam in tui confusionem et electionem foves et colis usque adhuc. Insuper delebo
te et semen tuum tecum a superficie terre et dissipabo omne germen ex vobis, ne deinceps contaminetis
neque inaniter quinymmo infeliciter occuperis eam. Non amputabo, sed funditus eradicabo, ne utrumque de cetero valeatis pullulare. Benedicam maledicentibus vobis ac benedicentibus maledicam³⁴⁾
denique pro eo, quod servum meum abbatem in Tegernsee iniuste calumniatus es, imponens ei, de
75 quibus ipse ignorat. Tu penam lues et pro servo in eo respondebit innocencia sua. Sed esto, quod indignacio tua atque presumpcio superba non ei poterat pacifice loqui nec dolum tue malicie uti debueras
cohibere quibas, saltem eius parvulos ad te in caritate missos debueras mansuete suscipere et cum
caritate benigne audire. Preterea non timuit abbas in Tegernsee, ymmo nescivit, sed neque promeruit tui
tuorumque amaritudinem animorum. Itaque quia frustra emularis, iniuste gravaris, inique machinaris pro
80 his et aliis, tu ipse cum tuis nisi resipueris et cum effectu penitueris, pena eterna plecteris. Ayt dominus
omnipotens.

Onus montis Georii et incolarum eius

Et tu fili hominis, sede cito et sume tibi pugillarem et attramentarium ad renes tuos et scribe: Hec dicit dominus: Ve, ve monti huic, sed et montibus in circuitu eius.³⁵⁾ Non descendat super vos ymber, pluvia

52 Sonnenburg: *korr. aus* Sonnenberg. 53 oportet: optamus BR. 54 eciam: ceteris BR. 58 complicum: complicium BR. 61 confusibiliter: consensibiliter BR. 66 perdurant: perdurantur BR. 72 quinymmo: querimonia BR. 75 in eo: *am Rand eingefügt*. 80 resipueris: pueris BR.

²⁷⁾ Apok. 2,9.

²⁸⁾ Vgl. 2 Kön. 9,30-37.

²⁹⁾ Die Bezeichnung der Äbtissin Verena von Sonnenburg mit dem Namen der alttestamentarischen Königin Jezabel begegnet hier erstmals und findet auch bei NvK mehrfach Verwendung.

³⁰⁾ Sir. 42,14.

³¹⁾ Apok. 2,5.

³²⁾ Vgl. Apok. 3,5.

³³⁾ 1 Makk. 1,11.

³⁴⁾ Vgl. Gen. 12,3.

³⁵⁾ Vgl. Ps. 76(75),12.

aut ros³⁶⁾, sterilitas perpetua in vobis sit, donec conterantur omnes et prorsus delean tur, qui nunc in 85
maliciis gloriante s morantur in medio vestrum. Ve, ve precipue montis viri et soli, sed multo amplius
habitatoribus eius pro eo, quod non cognoverunt tempus visitacionis eorum et quia contempserunt et
inique egerunt, contemptibiles et odiosi erunt, atque ignominia replebuntur. Sed et hec dicit dominus:
Mons moncium, caverna plasphemancium, quia despexit me, non avertetur furor meus a te, propterea
circumdabunt te mala undique et vicinos tuos propter te desolabitur terra³⁷⁾ nec pastum prestabit neces- 90
sarium ad vitam. ,Non parcer oculus³⁸⁾ meus, donec penitus consumeris cum incolis tuis rediganturque
ad nichilum, qui iam habitant in te et in obprob^ryium veniant universis habitatoribus terre et tunc
demum furor meus cessabit contra te et omnis indignacio conquiescat, eritque benedictio mea super te
et in omnem regionem in circuito tuo, cum populus electus et gens sancta³⁹⁾, ambulans in iusticiis et
iudicia faciens atque precepta observans habitare ceperit in claustris et custodiis tuis. Ayt dominus 95
omnipotens.

Hee nove trene trenorum sunt tempore scripte.
Quod si peccavi scribens, indulget deus.

87 eorum: *korr. über sue (nicht gestr.).* 88 ignominia: ignomina BR. 90 necessarium: necessariam BR.

³⁶⁾ Vgl. 2 Sam. 1,21.

³⁷⁾ Vgl. Jes. 7,16.

³⁸⁾ Jes. 13,18.

³⁹⁾ 1 Petr. 2,9.